

Záver

Všetci poznáme v živote situácie, ktoré už dozreli do takého štádia, že si vyžadujú zásadné a neodkladné riešenie. Žiadne čiastkové úpravy ani kozmetické zásahy už nemajú zmysel. Proces riešenia, ktoré má dospieť k zásadným kvalitatívnym zmenám, musí v takomto prípade začať kdesi od začiatku, ako sa vraví, od Adama, t.j. od podstaty veci. V návale starostí o malé či veľké čiastkové problémy sa práve na túto skutočnosť zabúda. Fakulta architektúry STU stojí dnes pred takouto situáciou. Môj príspevok vychádza z potreby túto skutočnosť v maximálnej miere vziať na vedomie. Katedra výtvarných disciplín ako nová samostatná katedra začala svoju činnosť v akademickom roku 1990/91 veľmi nádejne. Kolektív pedagógov bol vtedy presvedčený, že bude môcť konečne prevziať plnú zodpovednosť za výučbu výtvarných disciplín, teda za tú časť študijného programu fakulty, ktorá v podstatnej miere zabezpečuje jej umeleckosť. Žiaľ, vývoj časového priestoru výučby výtvarných disciplín tak, ako ho možno sledovať v študijnom programe FA za posledné roky, išiel evidentne opačným smerom. Situácia dnes, tak ako je uvedená v študijnom programe pre tento akademický rok predovšetkým v predmetoch Kreslenie a Modelovanie, ktoré tvoria základ a jadro učebného programu katedry, je viac než alarmujúca. Stačí uviesť iba dve čísla. Celkový počet hodín povinnej výučby v predmete "Kreslenie" za celý šesťročný študijný cyklus je za dva semestre púhych cca 60 hodín. V predmete Modelovanie iba 36 hodín. Považujem za potrebné dôrazne upozorniť na túto priam zahanbujúcu skutočnosť a s ohľadom na budúcnosť Fakulty architektúry STU s plnou vážnosťou hľadať optimálne riešenie tohto problému.

*

*Ing.arch. Anton Vranka, FA STU,
Katedra výtvarných disciplín*

THE FINE ARTS DISCIPLINES IN THE ARCHITECTS' EDUCATION.

By Anton Vranka, M.Arch.

The paper is divided in three parts. In the introduction there are general and current reasons to start a new discussion on future architects' education. The second part "General Considerations" includes general and pressing facts, which are the basic characteristics of the study at the Faculty of Architecture as the artistic and engineering phenomenon. The third part is the response of the author towards the current state of art from the point of view of a new curriculum. In the frame of the Slovak Technical University's requirements for study, the proposals how to solve these issues are submitted too.

Marián Zervan

JE MOŽNÁ UNIVERZITNOSŤ ŠTÚDIA NA FA STU ?

V súčasnosti prežívame dobu, v ktorej pred nami vznikajú alebo sa menia školy púhou zmenou názvu. Bez hlbšieho uváženia a domyslenia, čo ktorá forma vzdelávania a štruktúra školy predpokladá. Slovenská vysoká škola technická prijala záväzky univerzitnej formy štúdia podobným spôsobom, slovne, a až neskôr pripravovala a prispôbovala obsah vzdelávania akémusi všeobecnému povedomiu toho, čo asi tieto formy môžu znamenať. V takejto situácii sa obyčajne hľadajú už existujúce a osvedčené riešenia doma i v zahraničí a ich aplikácia v našich podmienkach potom znamená, že sme premenu vysokej školy na univerzitu úspešne zvládli. Takmer nikto sa v takýchto "prelomových chvíľach", ktoré urýchľujú štátne peniaze, nepýta, či a ako je možná univerzitnosť štúdia tu a teraz, hoci sa všetci čudujeme, že máme už viac univerzít ako celá Európa.

Fakulta architektúry v roku 1990 túto otázku položila nielen sebe, ale kládla ju aj iným fakultám. Je to ľahko preukázateľné, že vtedy naozaj suverénne plnila svoju úlohu filozofického a umeleckého spytovania sa na bytostné určenia nielen techniky, ale aj technického vzdelania a vzdelávania. Neskôr na túto svoju autochtónnu funkciu v rámci STU rezignovala a preberala už len hotové, zväčša kvantitatívne určenia tzv. európskeho štandardu univerzitnosti štúdia, ktoré nielenže automaticky neuskutočňovali premenu fakulty na typ univerzitnej inštitúcie, ale viedli takmer k zrušeniu univerzitného spôsobu vzdelávania, ktoré napriek zavedeniu množstva osvedčených receptov a predpokladov existuje aj na STU stále len v latentných formách.

Táto konferencia je preto príležitosťou nielen pre fakultu, ale pre celú STU otvoriť fórum zatiaľ nepoložených otázok na odpovede, ktoré boli zodpovedané vopred a navyše vlastne bez otázok. Pýtanie však svoju legitimitu ne stráca nikdy. Takže: je a ako je možná univerzitnosť štúdia na našej fakulte? Takáto otázka je len návodom na ďalšie pýtanie sa. Aby sme preukázali takúto možnosť, mali by sme sa opýtať nielen na to, čo je univerzita a univerzitný spôsob štúdia, ale aj na to, čo je architekt a architektúra a či táto profesia a jej pripisovaný typ vzdelania vôbec predpokladajú a sú schopné prijať univerzitné formy. Poukázania na rôzne formy architektonických škôl od technických univerzít cez odborné školy až po akadémiu alebo školy pri spolkoch či asociáciách architektov nie sú v tejto fáze relevantným dôkazom.

Univerzitnosť štúdia sa chápe najčastejšie ako poukaz na celok (universitas). Nielen na špecifickú celosť vzťahov medzi pedagógmi

a študentmi (*universitas magistrorum et scholarium*), ale aj na ucelenosť vedenia a poznania (*universitas litterarum*), ktorá nemusí byť vyčerpávajúco univerzálna v zmysle univerza poznatkov, ale tvorí logicky a metodicky prepojený svet vedenia. Univerzitnosť štúdia teda predpokladá, že prienik do ucelenosti vedenia je možný jednak na základe ucelenosti možností a spôsobov štúdia, ktoré univerzita ako inštitúcia poskytuje ako neopakovateľnú ponuku, a súčasne na základe určitej formy spoločenstva, zaručujúcej, že poznávanie a učenie je zdieľanie a podieľanie sa na niečom spolu s inými. Tento dvojaký význam *universitas* zvyčajne vyjadroval celosť len ako hierarchickú skladobnosť odborov, vied a predmetov, učiteľov a študentov, pospájaných zjednocujúcimi asymetrickými vzťahmi (*unus-versus*). Ale univerzita, to nikde nebola len hierarchická skladba odborov a fakúlt, ale aj možnosti obrátenia, výmeny hierarchií či dehierarchizáciu, premeny asymetrií na symetrie a naopak (*verso* neznamená len ovládať a riadiť, znepokojovať a rozčulovať, ale predovšetkým obracať, prevracať, krútiť, točiť a zvíjať), ktorá zabezpečovala neustálu regeneráciu idey *universitas*. Toto prevrátenie jedného (*versus-unum*) bolo a aj v súčasnosti je rovnako významným predpokladom univerzitnosti ako obrátenie mnohosti sveta na jednotu vedenia či smerom k tejto jednote (*unus-versus*). Pochopiteľne, hocikto by mi mohol položiť otázku, prečo sa dnes pýtam práve na univerzitnú formu štúdia tak, že ju nespochybňujem, keď sa stále viac a viac v postmodernom svete ozývajú hlasy, že univerzita je len prázdnu formou čohosi (celku poznania), čo sa už dávno rozpadlo, ba čo viac, nikdy ako celosť nejestvovalo a univerzitou sa chce len umelo udržiavať dovedna ako projekcia ideologickej formy osvietenstva. Táto otázka je oprávnená, ale ponechávam ju bez odpovede, lebo univerzita je viac-menej kodifikovaná, takže teraz nám všetkým prichodí byť alebo stať sa naozaj osvietenššími.

Obsahuje v sebe profesia architekta a architektúra ako disciplína či odbor štúdia a tvorivej ľudskej činnosti možnosti na uplatnenie onoho *unus versus* a *versus unum* ako základných utvárajúcich činiteľov univerzitnosti? Architekt je v písanej tradícii vykladaný ako prvý tesár (*arche-tekton*), ktorý síce už od Vitruvia musí zvládnuť množstvo iných odborov, ale tie subsumentuje do vnútornej logiky vlastnej nezastúpiteľnosti. Architektúra sa v tomto zmysle chápala a často ešte aj chápe ako činnosť tohto privilegovaného remeselníka, ako jeho poznanie (*episteme*) či nahliadnutie (teoria) prvopočiatkov (*arche*) v uskutočňovaní diela (*techné*). V tomto zmysle platila ako nastoľovanie poriadku a hierarchických vzťahov nielen vnútri diela (v jeho prevádzke, konštrukcii a harmónii), ale aj rámci samej architektúry (medzi teória a pragma alebo fabrica, lebo nech už bola v aristotelovskej

tradícii chápaná ako činnosť teoretická, praktická alebo poetická vždy v sebe obsahovala množstvo komplementárnych postupov, ktoré boli usmerňované základnými princípmi (*arche*). Nech už to boli *firmitas*, *utilitas* či *venustas* (Vitruvius) alebo *oikos*, hyle ako stelesnenie hieros, telos a harmonia (Derrida), vždy to boli práve tieto nemenné základy, ktoré z architektúry robili jeden z pilierov západnej metafyziky.

Možno teda konštatovať, že z práve uvedeného hľadiska, ktoré je v našom prostredí stále ešte prevládajúcim, vyplýva, že profesia architekta ako špecialistu, ktorý si robí nárok na to, že presne určenými činnosťami ustanovuje a stelesňuje vo veciach hierarchiu *arché* a jej zodpovedajúce nároky na akési výlučné vzdelanie, je schopná prijať univerzitné formy len čiastočne. Skôr ako prejav onoho *unus versus*. Nemožno sa preto čudovať, že architektúra v tomto chápaní sa zvyčajne reprodukovala a distribuovala v ezoterických podmienkach hutí, ateliéroch majstrov, na umeleckých akadémiách alebo polytechnikách.

Na to, aby mohla prijať univerzitnosť celostne, plnovýznamovo, bolo potrebné, aby sa obohatila aj o ono *versus unum*, schopnosť prevrátenia (nielen v zmysle stredovekých slávností bláznov a bláznovstva ako dehierarchizačnej stratégie vnútri hierarchického spoločenstva). Dialo sa to rôznymi formami. Jednou z nich bola zmena profesionálneho statusu architekta zo špecialistu na koordinátora viacerých činností (Ch. Norberg-Schulz reflektoval túto premenu v knihe *Intencie v architektúre*), ktorá predpokladala neustálu schopnosť prevrátenia vlastnej výlučnosti do prostredia iných spôsobov myslenia. Druhou, ktorá zasiahla tak profesiu architekta ako aj architektúru vôbec, bolo "zfilozofičtenie architektúry". Od architekta sa už dnes neočakáva len profesionálny výkon, ale aj problematizácia už utvoreného, nielen púha afirmácia existujúcich podôb bývania s budovania, ale predovšetkým objavovanie a preverovanie netradičných spôsobov. Architektúra sa tak stáva do určitej miery paradoxnou činnosťou: súčasne rúca i stavia, berie miesto i umiestňuje (P. Eisenman), je usporiadaním i excesom (B. Tschumi), utópiou, atopiou i heterotopiou (M. Foucault). V tomto roz-mere je *versus* vo význame prevracania prítomné v každom spytovaní sa na *arché*, nakoľko je otrasom *arché* bez toho, že by to architektúru ohrozovalo, skôr naopak.

Obraz architekta ako špecialistu (šamana, majstra, umelca či technika), koordinátora a "filozofa" sú tri podoby možných "profilov absolventa", ktoré nežiada krátkodobá, utilitárne chápaná prax, ale ktoré sa zrodili v rôznych kultúrnych obdobiach a jestvujú dnes popri sebe, resp. v rozmanitých prekríženíach. Skryto, či otvorene implikujú aj sebe primerané formy vzdelávania.

Na našej fakulte zatiaľ prevládajú obrazy architekta ako špecialistu a koordinátora, ktoré však majú deformované formy. Architekt

úzkostlivo si strážiaci špecializáciu danú zvyčajne odborom alebo typologickým druhom z druhej strany vyhlasuje, že je schopný zasahovať aj do iných foriem vzdelania, že môže učiť takmer čokoľvek, nakoľko úlohy, ktoré zadáva, už jeho špecializáciou ohraničené nie sú. Architekt koordinátor si uvedomuje, že architektúra nie je možná bez kooperácie a interdisciplinarity. Utvára preto formy komplexných ateliérov a ateliérových tvorieb, ale súčasne kladie vnútorné prekážky spolupráce architektonických a mimoarchitektonických orientácií.

Zdá sa, že univerzitnosť štúdia na našej fakulte umožní až prienik filozofičnosti do architektonickej profesie. To neznamená zmenu učebných plánov, rozširovanie povinných predmetov, zavádzanie filozofie do všetkých stupňov, ale odhodlanie vnútorne spochybníť zaužívané stereotypy činností a myslenia, vidieť architektúru nie ako neodiskutovateľný fakt, ale skôr ako problém, otvoriť sa netradičným formám spolupráce a vzťahov medzi pedagógmi a študentami rôznych profesií.

*

Doc. PhDr. Marián Zervan, CSc., FA STU,
Katedra humanistiky a teórie architektúry a urbanizmu

IS A LIBERAL ARTS TYPE OF EDUCATION POSSIBLE AT THE FA STU?

By Marián Zervan, Ass. Prof.

Education in liberal arts at the FA STU does not mean just changing the name and applying quantitative indicators of European standards in liberal arts. This nearly leads to the cancelling of liberal arts. Thus it is best to get liberal arts into the base of the profession of an architect. However, this requires courage to bring into doubt the currently used activities and ideology.

Jan Mužík

VÝUKA URBANISMU NA FAKULTĚ ARCHITEKTURY ČVUT V PRAZE

V roce 1976 byla ustavena samostatná fakulta architektury. Studijní plán byl rozvržen do devíti semestrů. Poslední, desátý semestr byl krátký tak, aby byl vytvořen prostor pro vypracování diplomní práce. Studijní plán byl připraven společně VŠ v Praze, Brně a Bratislavě. Výuka urbanismu byla zajišťována od 7. semestru samostatným oborovým učebním plánem. To znamenalo, že asi 1/5 studentů z celkového počtu cca 100 v ročníku absolvovala důkladnou urbanistickou přípravu a to zejména v ateliérech. Od seznámení se s obsahem a metodikou zpracování VÚC až po návrh urbanistického detailu souboru staveb prošel absolvent téměř úplným rozsahem urbanistické činnosti.

Zájem studentů o obor byl vždy větší než mohlo být přijato. Srozumitelný, ucelený a zajímavý učební plán *pro menší skupinu studentů* tento zájem podporoval.

Listopad 1989 přináší nejprve obsáhlou diskusi o nové profilaci školy. Zejména snaha a potřeba přiblížit program výuky zahraničním školám, a to jak obsahově, tak organizačně, přináší nový učební plán a novou organizaci studia.

Fakulta architektury se rozhodla pro univerzální profil absolventa jediného oboru - Architektura. Urbanismus tedy není, a to ani ve 2. stupni, vyučován jako samostatný obor nebo modul dle vlastního učebního plánu. Profilace studenta je však umožněna. Vědomou volbou z nabídky volitelných předmětů (urbanistických) může student volit tři základní profilace:

Urbanistická tvorba - design

Prostorové a strategické plánování

Tvorba krajiny a zahrad

Student může volit jednotlivé předměty z různých předmětových bloků a tím dále sledovat univerzální profil založený v 1. stupni, kde je převaha povinných předmětů.

Ateliérová výuka probíhá v samostatných vertikálních ateliérech. Každý semestr se studenti přihlašují k vedoucím ateliéru, kteří vypisují semestrální témata. V ateliéru se tedy setkávají studenti 2.-5. ročníku nad řešením různých zadání.

Je však stanoveno, že studenti mají povinnost absolvovat v průběhu celého studia min. 1 projekt urbanistický, 1 interiér, 2 konstrukční. Je stanoveno též maximum tematických okruhů. Pro urbanismus je max. počet semestrálních urbanistických projektů 3. Urbanistický projekt může student řešit v kterémkoli ateliéru. Ani povinný (často jediný) urbanistický projekt za celé studium nemusí student absolvovat v ateliérech (7 ateliérů) přiřazených k ústavu urbanismu.

Organizace studia je velmi volná. Studium je členěno na dva stupně.

První stupeň je tříletý s možností rozložení až na 5 let. Na druhý stupeň (7.-10. semestr) navazuje diplomní práce. Tento stupeň si může student rozdělit též na 5 let. Maximální doba studia včetně předepsané praxe je 10 let. Roční kontrolu studia umožňuje kreditní systém.

První stupeň je ukončen bakalářskou zkouškou (1. státní zkouška). Druhý stupeň je ukončen závěrečnou státní zkouškou ze tří předmětů a obhajobou diplomní práce, která probíhá samostatně až po složení státních zkoušek. Během studia má student povinnost absolvovat praxi v rozsahu 600 hod. Praxi uznává vedoucí ateliéru na základě předložení písemného potvrzení od odborné instituce či firmy.

Fakulta architektury má v současnosti kolem 1000 studentů. Výuku zajišťuje 15 ústavů (neexistují katedry) a dva kabinetů.